

Петар ТРАЈКОВИЋ*

ПОРЕСКО- ИНОВАЦИОНА ПОЛИТИКА ЗЕЛЕНИХ ТЕХНОЛОГИЈА У САВРЕМЕНОМ СИСТЕМУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ¹

Апстракт

Аутор у овом раду разматра пореско-иновациону политику зелених технологија у савременом систему Републике Србије, као део шире стратегије преласка на одрживи развој и зелену економију. Кроз пореске олакшице, подстицаје за истраживање и развој, као и субвенције за иновативне пројекте, држава покушава да мотивише улагања у зелене технологије, енергетску ефикасност и обновљиве изворе енергије. Кључни документи попут Стратегије паметне специјализације, Интегрисаног националног енергетског и климатског плана и Зелене агенде за Западни Балкан дају стратешки оквир за ову политику. Постоје различити порески подстицаји, укључујући олакшице за стартапе и компаније које улажу у истраживање и развој, али је њихова примена још увек ограничена. Иновациони екосистем, уз подршку Фонда за иновациону делатност и научно-технолошких паркова, све више укључује пројекте из области зелене транзиције. Међутим, препреке попут бирократије, недовољне информисаности и ограниченог финансијског капацитета успоравају ширу имплементацију. За унапређење политике зелених технологија препоручује се увођење додатних пореских олакшица, боља координација јавног и приватног сектора, као и усклађивање са ЕУ климатским и фискалним стандардима. У целини, иако постоје позитивни помаци, пореско-иновациона политика Србије у области зелених технологија захтева даљу модернизацију, већу ефикасност и стратешки приступ.

* Сарадник у настави, Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, Правни факултет, Република Србија, petar.trajkovic@pr.ac.rs, ORCID: 0009-0004-6761-8128.

¹ Рад је настао као резултат истраживања на научно-истраживачком пројекту под називом "Систем заштите људских права и основних слобода – стање, изазови и перспективе" Правног факултета Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици за период 2025-2027. Рад представља резултат истраживања које финансира Министарство науке, технолошког развоја и иновација по Уговору са Правним факултетом Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици (Евиденциони број уговора 451-03-137/2025-03/200254 од 4. фебруара 2025. године).

Кључне речи: пореска политика, иновације, зелене технологије, циркуларна економија, енергетска ефикасност.

1. УВОД

Савремене глобалне промене у области животне средине и енергетике наметнуле су потребу за свеобухватном транзицијом ка зеленој економији, а Србија се у том процесу суочава са бројним изазовима и обавезама. Према подацима Републичког завода за статистику, енергетски сектор у Србији је одговоран за преко 70% укупне емисије гасова са ефектом стаклене баште, што указује на хитност унапређења технологија и преласка на одрживе изворе енергије. Истовремено, улагања у истраживање и развој износе мање од 1% БДП-а (Републички завод за статистику, 2024), што је испод просека Европске уније, и ограничава иновативни потенцијал у области зелених технологија. Иако је Република Србија усвојила Стратегију паметне специјализације и постала потписница Зелене агенде за Западни Балкан, конкретна примена пореско-иновационих мера још увек није дала очекиване резултате. Стога је кључно развити функционалну и ефикасну пореску политику која ће подстаћи улагања у еколошки одрживе иновације и допринети укупном економском расту у складу са принципима одрживог развоја. Србија и даље производи више од две трећине електричне енергије из угља — у 2024. години удео термоелектрана на угаљ био је око 62–63% у укупној производњи струје. Хидроенергија доприноси око трећине електричне производње, док су обновљиви извори попут ветра и соларне енергије још увек маргинални, са ветром око 3% и соларом мање од 0,5% учешћа у структури производње енергије (Републички завод за статистику, 2024).

У складу са појачаним амбицијама ка развоју зелених технологија, Србија је у јулу 2024. усвојила Национални енергетски и климатски план са циљем да до 2030. достигне преко 45% електричне енергије из чистих извора и да до 2050. постепено угаси употребу угља. Као део те стратегије 2021. године донет је нови Закон о коришћењу обновљивих извора енергије, а први јавни позиви за развој ветро- и солар-паркова расписан је у 2023. години, додељујући дозволе за више стотина мегавата нових зелених капацитета. Према подацима Републичког завода за статистику, у 2024. години Србија је повећала капацитет из обновљивих извора за 22%, достижући укупну инсталирану снагу од око 3,9 GW, док је учешће обновљиве енергије у укупној потрошњи енергије било око 25%, нешто више од просека ЕУ. У области истраживања и развоја, буџетска издвајања у 2022. години износила су 0,39% БДП-а, а у 2024. достигла су 0,4% БДП-а, што је и даље далеко испод просека развијених земаља и ограничено у односу на потребе зелене транзиције.

Ови конкретни показатељи — доминација угља, постепени раст обновљивих извора и скромна издвајања за R&D — илуструју зашто је неопходна ефикасна

пореско-иновациона политика која ће убрзати инвестиције у еколошки одрживо и технолошки напредно енергетско пословање. Енергетско сиромаштво је глобални проблем, са којим се суочавају све државе у већој или мањој мери. Оно је препознато као посебан проблем у оквиру шире проблематике општег сиромаштва, са специфичним карактеристикама (Обреновић, 2022: 165). Са друге стране, познато је да је свака иновација заснована на одређеној идеји. Међутим, добро осмишљена и корисна идеја сама по себи није довољна за успешно спровођење иновације — потребни су додатни услови и ресурси. Искуства из Европске уније показују да се у просеку само једна од пет иновативних идеја претвори у стварну иновацију. Због тога је од суштинске важности да се развоју иновација обезбеди институционална подршка кроз одговарајући систем и механизме.

2. СТРАТЕШКО УСМЕРАВАЊЕ РАЗВОЈА ЗЕЛЕНИХ ТЕХНОЛОГИЈА

Данас су на националним, регионалним и глобалним нивоима усвојене стратегије везане за развој и имплементацију зелених технологија у различитим подручјима пословног и приватног деловања. Разлог томе је чињеница да су идентификовани бројни штетни ефекти неодрживих технолошких решења и да савремени ниво развијености технологије омогућава имплементацију зелених технолошких решења у бројна подручја.

Европска комисија је 2019. године направила Европски зелени план, а циљ му је постизање одрживости привреде у Европској унији на начин да се климатски и еколошки изазови претварају у прилике у свим подручјима политике и осигуравање праведне и укључиве транзиције. Крајњи циљ Европског зеленог плана је да Европа постане први климатски неутралан континент до 2050. године. План доноси мере везане за промену начина живота и рада, као и оне које се односе на промену производње и потрошње. Европски зелени план се састоји од мера које за циљ имају унапређење искоришћавања ресурса како би оно било што ефективније. Мере би се спроводиле у сврху обнове биолошке разноликости, заустављања климатских промена и смањења загађења. План садржи објашњења о потребним улагањима како би се створиле нове економске могућности, али и побољшао квалитет живота грађана.

Како би се постигли циљеви Европског зеленог плана, између осталог, треба деловати на следећим подручјима : улагању у технологије прихватљиве за животну средину; подстицању индустрија да уводе иновације; увођењу јефтинијих, здравијих и чистијих облика приватног и јавног превоза; декарбонизирању енергетског сектора; повећању енергетске ефикасности зграда; сарадњи са међународним партнерима на побољшању глобалних стандарда у подручју животне средине.

Стратешко деловање на подручју подстицања имплементације зелених технологија, осим на нивоу Европске уније, требало би да буде приоритет и на нивоу

Републике Србије која тежи придруживању Европској унији. Кључни документ везан за ово подручје јесте Одлука о изради стратешке процене утицаја стратегије заштите животне средине са акционим планом у Републици Србији за период од 2024. до 2033. године - Зелена агенда за Србију. Овом одлуком приступа се изради Стратешке процене утицаја, Стратегије заштите животне средине са Акционим планом Републике Србије за период од 2024. до 2033. године, односно приступа се изради Зелене агенде за Србију у којој се очекује да буду одређени приоритети у контексту примене иновационих зелених технологија у привреди и уопште у друштву. У том смислу, применом Зелене агенде до 2033. године настојаће се постићи привредни и друштвени развој у равнотежи с природом. Стратегија заштите животне средине Републике Србије за период од 2024. до 2033. године - Зелена агенда за Србију представља кровни документ јавне политике у области животне средине. Потписивањем Софијске декларације о Зеленој агенди за Западни Балкан 2020. године Република Србија се обавезала да елементе како Европског зеленог договора, тако и Зелене агенде транспонује у све релевантне секторске националне јавне политике. Обавезе које проистичу из Зелене агенде представљају и обавезе које треба да буду испуњене и према Споразуму о стабилизацији и придруживању Републике Србије, у оквиру преговарачких поглавља за приступање ЕУ и програмима економске сарадње. Стога, Република Србија доноси Стратегију како би у наредном десетогодишњем периоду међусекторски, интердисциплинарно и на свим нивоима планирала, креирала, ускладила, финансирала и усмерила мере и активности у правцу спровођења Зелене агенде, достизања стандарда ЕУ у вези са заштитом животне средине, зелене економије, угљеничне неутралности, заштите природних ресурса, смањења загађења; уопште узев, смањења негативног утицаја људских активности на животну средину и унапређења квалитета живота свих грађана и услова за одрживи развој. Структура Стратегије одговара структури Зелене агенде и обухвата све области у оквиру пет стубова Зелене агенде: декарбонизација; циркуларна економија; смањење загађења животне средине; заштита биодиверзитета и екосистема; и одржива пољопривреда и рурални развој. У складу са принципима и стубовима Зелене агенде, одлучено је да фокус буде на следећим кључним областима за зелени раст и зелени развој Републике Србије:

1. Климатске промене и смањење емисија: смањење емисија гасова са ефектом стаклене баште и прилагођавање на измењене климатске услове, коришћење обновљивих извора енергије, енергетска ефикасност и смањење зависности од фосилних горива.
2. Циркуларна економија: индустријска симбиоза, искоришћење отпада, одговорна рециклажа, одржива производња, иновације, еко-дизајн, зелене јавне набавке и ефикасна употреба ресурса.

3. Смањење загађења животне средине: побољшање квалитета ваздуха, воде и земљишта, смањење индустријског загађења и управљање ризиком, управљање хемикалијама, смањење буке у животnoj средини, јонизујуће и нејонизујуће зрачење.

4. Заштита биодиверзитета и екосистема: заштита и одрживо управљање природним ресурсима, укључујући одрживо управљање и заштиту шума, заштићених подручја и дивљих врста.

5. Одрживи прехранбени системи и рурални развој: утицај пољопривреде на животну средину, безбедност хране, одржива производња хране, органска храна, употреба специфичних хемикалија.

Остваривање наведених циљева може се сматрати врло амбициозним будући да је допринос Србије у еко-иновацијама испод просека Европске уније. Иако се појављује све већи број српских предузећа које се базирају и фокусирају на увођење еко начина производње и одрживог развоја те је све више пројеката и производа базираних на зеленим технологијама, очувању енергије и рециклирању још увек постоји огроман простор за напредак и промене.

У приказу финансирања у области животне средине Стратегија користи податке Републичког завода за статистику који се односе на издатке у областима заштите ваздуха, управљања отпадним водама, управљања отпадом, остало (заштита и санација земљишта, подземних и површинских вода, заштита од буке и вибрације, заштита природе, остале активности у вези са заштитом животне средине), и који су подељени на инвестиције и текуће издатке. Табеларно су приказани укупни трошкови према активностима заштите животне средине за период 2020-2021, инвестиције и издаци за заштиту животне средине (у милионима динара и у % БДП) и издаци за заштиту животне средине по тематским подручјима за период 2015-2021. година.

Упркос вишегодишњем глобалном тренду растућег значаја заштите животне средине и питања од утицаја на стање и квалитет животне средине, у Републици Србији не бележи се одговарајући континуирано растући тренд. Након периода пада и стагнације до 2020. године, уследио је период извесно недовољног повећања издвајања из буџета за животну средину и раста удела инвестиција у укупним издацима.

О финансирању заштите животне средине, по индикаторима – издаци из буџета, приходи од накнада, укупни приходи од накнада у области животне средине, улагања привредних сектора у заштиту животне средине, средства за субвенције, дотације и друге подстицајне мере, међународне финансијске помоћи, и инвестиције и текући издаци – извештава и Агенција за заштиту животне средине на годишњем нивоу.

Користећи податке Министарства финансија, Стратегија даје увид у израчунате укупне инвестиције и укупне издатке у оквиру пет стубова Зелене агенде у периоду 2020-2022. година.

Стубови Зелене агенде	У ЕУР			%		
	2020.	2021.	2022.	2020.	2021.	2022.
1. Декарбонизација и климатске промене	3.566.902	13.064.519	12.791.447	23%	9%	7%
2. Циркуларна економија	510.638	3.974.468	4.255.319	3%	3%	2%
3. Смањење загађења	3.012.766	104.964.264	119.744.681	19%	71%	66%
4. Биодиверзитет	4.652.409	16.249.174	15.128.272	30%	11%	8%
5 Одржива пољопривреда	3.948.238	8.607.660	28.683.711	25%	6%	16%
Укупно	15.690.953	146.860.085	180.603.430	100%	100%	100%
Удео у БДП (%)	0,03	0,28	0,30			

Табела 1: Укупне инвестиције у оквиру пет стубова Зелене агенде

Извор: Стратегија заштите животне средине – Зелена Агенда за Републику Србију за период 2024 – 2033. године, нацрт, Београд, септембар 2024

Стубови Зелене агенде	У ЕУР			%		
	2020.	2021.	2022.	2020.	2021.	2022.
1. Декарбонизација и климатске промене	6.516.979	23.120.596	17.969.370	32%	11%	8%
2. Циркуларна економија	1.361.702	51.846.689	36.268.528	7%	24%	15%
3. Смањење загађења	3.012.766	112.325.115	128.680.851	15%	51%	55%
4. Биодиверзитет	4.652.409	16.249.174	15.128.272	23%	7%	6%
5. Одржива пољопривреда	4.999.889	16.513.813	36.111.966	24%	8%	15%
Укупно	20.543.745	220.055.387	234.158.987	100%	100%	100%
Удео у БДП (%)	0,04	0,41	0,39			

Табела 2: Укупни издаци у оквиру пет стубова Зелене агенде

Извор: Стратегија заштите животне средине – Зелена Агенда за Републику Србију за период 2024 – 2033. године, нацрт, Београд, септембар 2024

Финансирање у области животне средине у наредном периоду би се требало операционализовати кроз поновно успостављање Фонда за животну средину, како би се вратио наменски карактер еколошких накнада и такси, адекватне подстицајне мере, како би се привреди омогућило остваривање економских ефеката од улагања у

одрживо коришћење ресурса и зелени економију, и пуну примену начела „загађивач плаћа“, како би се индустрија подстакла да инвестира у зелена решења.

Увођење додатних иновација као што је повећање материјалне и енергетске ефикасности у постојећим производним процесима кључни су елементи за прелаз на зелену економију. Међутим, потребне су и дубље па чак и радикалне технолошке иновације. Као једну од радикалнијих иновација можемо навести замену фосилних горива у транспортном сектору као и у производњи гвожђа и челика која захтева темељне технолошке промене.

Све то указује на чињеницу да одржива технолошка промена подразумева „нови талас креативног уништења с потенцијалом да из темеља промени конкурентску динамику на многим тржиштима и у индустрији“ (Geels, 2004: 911).

Прелаз на зелену економију, укључујући технолошке промене, утиче на цело друштво. Стога је потребно не само оптимизирати перформансе нових технологија и утврдити ефективне политике, већ се морају разумети и решити најзначајнији дистрибуцијски утицаји технолошких промена. Све друштвене промене укључују победнике и губитнике, а ако се то не препозна и не реши, зелена транзиција којој се тежи може изостати у легитимитету међу различитим кључним друштвеним групама . Овај изазов тиче се различитих димензија дистрибуцијских утицаја. Једна од таквих димензија је утицај на домаћинства са различитим нивоима дохотка. Економско истраживање показало је да политике заштите животне средине у развијеним земљама имају регресивне учинке што имплицира да су домаћинства са најнижим дохотком по правилу највише погођена, па се и на том пољу ствара јаз између богатих и сиромашних. На пример, „домаћинства с високим дохотком вероватно ће највише профитирати од субвенција за соларне панеле и електричне аутомобиле јер је вероватније да ће та домаћинства поседовати властиту кућу и бити чешћи купци аутомобила. Такви исходи могу се превладати уз присутност политика које се базирају на директној подршци за одређена технолошка улагања“ (Gibbs, O'Neill, 2017:169).

Такође је важна регионална димензија одрживог развоја. Један од изазова који се јавља у овом делу је да људи све више очекују да би свака зелена улагања која се дешавају у њиховој заједници (нпр. у ветроелектране) требало да промовишу регионални раст, запошљавање и различите социјалне циљеве. Повећани нагласак на дистрибуцијским учинцима на регионалном нивоу може се приписати све већем утврђивању права људи и повећаним захтевима за непосредним учешћем у релевантним процесима доношења одлука. Међутим, нова зелена технологија можда неће остварити значајне позитивне учинке на доходак и запошљавање на локалном и регионалном нивоу. На пример, један од чинилаца који би променио однос сектора обновљивих извора енергије с привредом била би технолошка промена. Комбинацијом економије обима и повећане капиталне интензивности битно би се повећали захтеви за инвестиционим капиталом потребним за улагање у просторе као

што су ветропаркови и постројења за производњу биогорива. Инпути у савремене пројекте зелене енергије све више морају да удовоље високим стандардима у погледу know-how-a , због чега их не могу увек реализовати локална предузећа. Рецимо, применом дигиталне технологије надзор целих ветроелектрана данас може да обавља квалификована радна снага са пребивалиштем у другим деловима земље или у иностранству, а то последично има негативан утицај на доходак домицилног становништва (Ejdemo, Söderholm, 2015:476–85). Савремени процеси и промене које су обележиле крај 20. и почетак 21. века нераскидиво су повезани са дигитализацијом, применом технике, технологије и нових облика комуникације која је постала саставни део живота свакога од нас (Дамјановић, Петровић, 2023: 126)

Транзиција зелене економије такође би требало да има користи од истраживања која укључују различите процене утицаја, укључујући методолошке иновације у евалуационим студијама. То се односи на процене утицаја важних основних трендова, нпр. дигитализације и аутоматизације, глобализације насупрот национализацији итд., на исходе заштите животне средине, али и на изгледе за зелене сарадње у иновацијама и разне пословне моделе подстакнуте кружном економијом. Такве евалуације би могле бити нарочито релевантне за разумевање могућих будућих путева за озелењавање и декарбонизацију кључних процесних индустрија. Такође, постоји потреба за побољшаном проценом инструмената политике и комбинација политика с повећаним нагласком на улогу политика специфичних за технологију, а такве оцене далеко су од једноставних (Harford, 2017:185). Битно је размотрити улоге различитих политика у иновационим системима и позабавити се важним ефектима интеракције појединих процеса и технологија .

3. ПОРЕСКЕ ПОГОДНОСТИ ЗА ПРЕДУЗЕЋА КОЈА РАЗВИЈАЈУ ЗЕЛЕНЕ ТЕХНОЛОГИЈЕ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Прелазак на зелено пословање, потпуни као и делимичан, подразумева велика почетна улагања. Ово је често изазов за привреднике и један од разлога зашто зелене технологије не доживљавају експанзију у Републици Србији. Стога су пореске погодности, као уступак који држава чини ради развоја еколошки прихватљивог пословања, значајне у погледу његовог развоја.

Једна од мера прописаних позитивним правом у нашој земљи, јесте амортизација за набавку зелене опреме. Амортизација представља признати трошак који омогућава предузећима да кроз више обрачунских периода постепено отпишу вредност инвестиције у опрему, у овом случају зелену технологију. Овај облик пореске привилегије омогућава да се вредност уложених средстава искључи из опорезиве добити, што доводи до смањења пореског терета. У складу са важећим прописима у Србији, конкретно Правилником о амортизацији сталних средстава која се признаје за пореске сврхе („Сл. гласник РС“, бр. 93/2019), постоји пет категорија

сталних средстава, од којих се зелена опрема сврстава у другу групу, за коју важи годишња стопа амортизације од 10% по пропорционалној методи. Ова група обухвата широку палету опреме намењене производњи енергије из обновљивих извора, као и уређаје за заштиту животне средине и повећање енергетске ефикасности (машине и уређаје за производњу и дистрибуцију електричне енергије, соларне панеле и опрему за производњу енергије из обновљивих извора, опрему за филтрирање, пречишћавање и заштиту животне средине, енергетски ефикасну опрему, као што су пумпе са ниском потрошњом, LED расвету у индустрији и слично). Амортизација се у овом случају врши равномерно, што значи да се сваке године у трошкове уноси исти износ, док за средства која су у функцију стављена током године, први амортизациони обрачун се врши сразмерно броју месеци коришћења.

Поред пропорционалне, предузећа могу користити и дегресивну методу амортизације, која омогућава брже признавање трошкова у ранијим годинама употребе средства. Ова метода подразумева примену већих ефективних стопа амортизације у почетним периодима, чиме се добија већа уштеда на порезу на добит у првим годинама након инвестиције. Конкретно, опрема из друге групе, уколико има век трајања дужи од седам година, може се амортизовати по стопи од 25% годишње, што је значајно повећање у односу на основну стопу.

Међутим, прописано је да се овако призната амортизација може примењивати само на средства стечена до краја 2018. године, а најкасније до пореског периода који почиње 1. јануара 2028. За средства набављена након тог датума, примењују се нова правила која су уведена изменама Закона о порезу на добит правних лица („Службени гласник РС бр. 95/2018). Према тим изменама, од 2019. године, за средства друге до пете групе, па и зелену опрему, обавезна је примена дегресивне методе. У пракси то значи да се у првој години стопа амортизације примењује на набавну вредност, док се у наредним годинама амортизација врши на преосталу, неотписану вредност средства. Прелазак на пропорционалну методу дозвољен је ако би укупни амортизациони износ по пропорционалној методи премашио онај добијен дегресивном методом.

Амортизација зелене опреме представља један од кључних механизма фискалне подршке одрживом пословању у Србији, јер омогућава предузећима да постепено отпишу вредност инвестиција у еколошки прихватљиве технологије и тиме смање порески терет. Ова мера не само да подстиче улагање у обновљиве изворе енергије и енергетску ефикасност, већ и доприноси широј примени „зелених“ стандарда у индустрији. Увођењем различитих метода амортизације — пропорционалне и дегресивне — законодавац је омогућио флексибилност у пореском третману инвестиција, што може имати значајан утицај на финансијску стратегију предузећа. Измене прописа након 2019. године, које прописују обавезну примену дегресивне методе за већину сталних средстава, имају за циљ да омогуће брже признавање трошкова у ранијим годинама употребе и подстакну привредне субјекте на нове инвестиције у зелене технологије. Иако се ова измена може посматрати као

корак ка модернизацији пореског система, њен ефекат зависи од способности предузећа да рационално управљају инвестицијама и ускладе финансијске токове са пореским подстицајима. У целини, систем амортизације зелене опреме у Србији представља важан инструмент економске и еколошке политике, који доприноси одрживом развоју и постепеном преласку ка зеленој економији.

Осим амортизације, предузећа у Србији имају на располагању и друге облике фискалних погодности које могу искористити приликом улагања у зелену опрему. Иако ове мере нису увек директно намењене зеленој технологији, њихова примена је могућа и на такав тип инвестиција. Међу њима су и порески кредити за улагања у основна средства, олакшице за улагање у истраживање и развој који се признају у двоструком износу, као и погодности повезане са интелектуалном својином, улагањем у стартапе и маркетиншким активностима. Све ове мере у крајњем доводе до смањења пореске обавезе, повећања ликвидности и стварања повољнијег амбијента за улагање у иновације са еколошком компонентом.

У Републици Србији, пореске повластице у области зелених технологија уређене су Законом о порезу на добит правних лица и имају за циљ да подстакну улагања у еколошки одржив развој. Овај закон омогућава смањење пореског оптерећења или потпуно ослобођење од пореза на добит за правна лица која инвестирају у обновљиве изворе енергије или реализују приходе у вези са заштитом животне средине.

У случајевима када компаније улажу у опрему и постројења намењена производњи енергије из соларне, ветро, хидро, биомасне или геотермалне енергије, предвиђено је делимично или потпуно ослобођење од пореза, под условом да та средства служе за обављање основне делатности и испуњавају еколошке и техничке стандарде. Овакве мере се односе и на улагања у технологије које смањују емисију штетних гасова, побољшавају енергетску ефикасност, или доприносе рационалном коришћењу природних ресурса.

Фискалне погодности које стоје на располагању предузећима у Србији представљају важан инструмент подстицања зелених инвестиција и развоја еколошки одрживог пословања. Поред амортизације као основног механизма, порески кредити, олакшице за истраживање и развој, као и повластице повезане са интелектуалном својином и улагањима у иновативне пројекте, омогућавају компанијама да значајно смање своје пореске обавезе и повећају финансијску ликвидност. На тај начин држава индиректно стимулише привредне субјекте да средства усмере ка технолошким решењима која доприносе заштити животне средине и енергетској ефикасности. Применом ових мера, нарочито оних које се односе на улагања у производњу енергије из обновљивих извора и технологије за смањење загађења, Србија постепено усклађује свој порески и инвестициони систем са принципима циркуларне економије и европским стандардима одрживог развоја. Иако је простор за унапређење и даље присутан, посебно у погледу усмеравања подстицаја ка малим и средњим

предузећима, постојећи порески механизми представљају темељ за стварање стабилног и предвидивог амбијента који подстиче еколошке иновације и дугорочну конкурентност привреде.

Такође, предвиђене су пореске олакшице за улагања у системе за управљање отпадом, као што су постројења за прераду отпада или уређаји за пречишћавање отпадних вода, јер ове активности директно унапређују квалитет животне средине и подижу еколошке стандарде у индустрији.

Поред пореских повластица за саму производњу и инвестиције, законска регулатива подржава и активности у области истраживања и развоја зелених технологија. Профит остварен у овом сегменту може бити ослобођен пореза, а компанијама је омогућена и примена убрзане амортизације, чиме се трошкови иновација брже признају у пореском билансу и смањује се основица за обрачун пореза.

Додатно, Закон о порезу на додату вредност пружа могућност снижених стопа или ослобођења од ПДВ-а за одређене производе и услуге повезане са зеленом технологијом. Ово даље смањује трошкове улагања и олакшава приступ еколошки прихватљивим решењима, посебно за мала и средња предузећа.

Циљ свих ових мера је да се кроз фискалне подстицаје унапреди зелена транзиција, смањи негативан утицај привреде на животну средину и Србија постепено усклади са еколошким стандардима Европске уније и глобалним обавезама у оквиру климатских споразума.

Пореске олакшице усмерене на управљање отпадом, пречишћавање отпадних вода и развој зелених технологија представљају значајан корак ка системском приступу еколошкој одрживости у Србији. Укључивањем подстицаја у области истраживања и развоја, као и применом убрзане амортизације и повољнијих ПДВ режима, држава ствара интегрисан оквир који истовремено подстиче иновације, смањује инвестиционе баријере и унапређује еколошке стандарде у индустрији. Овакве мере доприносе трансформацији економије ка моделу у коме су ефикасно коришћење ресурса и смањење загађења постали не само еколошки, већ и економски интерес предузећа. Дугорочно, оне омогућавају постепено усвајање принципа циркуларне економије, већу технолошку независност и конкурентност домаће привреде на европском и глобалном тржишту. На тај начин, фискална политика постаје један од кључних инструмената у остваривању зелене транзиције и усклађивању Србије са савременим климатским и развојним циљевима.

4. ЕКОЛОШКЕ ТАКСЕ

Охрабрујућом се може сматрати тенденција ка нормативном обухватању свих накнада за коришћење јавних добара у оквиру једног законског текста, као и правно уређење акцизног опорезивања електричне енергије. Ове мере, наиме, представљају

важан подстицај за прелазак на обновљиве изворе енергије и унапређење еколошке одговорности привредних субјеката (Димитријевић, 2012: 230-240).

Наиме, нормативно обухватање свих накнада за коришћење јавних добара почиње да се реализује кроз Закон о накнадама за коришћење јавних добара из 2018. године. Он је усвојен са циљем да све раније неконзистентне накнаде буду обухваћене у једном легислативном оквиру, са транспарентним исказом обавезе, јасним границама и предвидивим приходом. У пракси, овај закон предвиђа усклађивање и, у многим случајевима, укидање појединачних накнада које су раније оптерећивале привреду, попут накнаде за коришћење биогорива, за резерве природног гаса, за прекомерно коришћење јавног пута или објеката поред пута, као и накнаду за заштиту и унапређење животне средине која се раније обрачунавала по квадратном метру пословног простора или земљишта. Тако су неке накнаде у потпуности укинуте, а друге су уређене јаснијим ограничењима, често у облику фиксних износа или горње границе.

Закон о накнадама за коришћење јавних добара у члану 134 прописује накнаду за заштиту и унапређење животне средине, колоквијално познату као еко- такса. Примена ове одредбе започела је 1. марта 2019. године. Од 2024. године, рокови за подношење пријаве и начин плаћања изменили су се, а на снази је нови режим кварталног плаћања и рок подношења пријаве до 30. априла. Правна лица, предузетници и огранци страних правних лица који обављају делатности које утичу на животну средину (утврђене Уредбом о критеријумима за степен негативног утицаја) морају поднети пријаву надлежној локалној пореској администрацији до 30. априла. Након тога се еко-такса плаћа квартално, у року од 15 дана након истека сваког квартала. Висина накнаде зависи од степена негативног утицаја на животну средину (велики, средњи, мали), величине обвезника (микро, мало, средње, велико предузеће), као и од прихода у претходној години. Максимална накнада за правна лица и предузетнике износи до 0,4 % укупног прихода, а за микро обвезника са малим утицајем на животну средину основни минимум је око 5.000 динара годишње, док за велике обвезнике са великим утицајем она може достићи 2.000.000 динара годишње.

Сликовито речено, еко-такса делује по принципу „загађивач плаћа“, где се наплата фокусира на активности које емитују штетне материје у ваздух, воду или земљиште — као и управљање опасним отпадом и транспорт индустријских материја.

Еко-такса је строго прописана Законом о накнадама за коришћење јавних добара, члан 134. Уредбом о критеријумима за одређивање активности које утичу на животну средину и износама накнада за заштиту и унапређивање животне средине“ су дефинисани критеријуми за утврђивање, количине, услови за умањење или ослобађање од плаћања, и механизам контроле и уласка у локални буџет. Обвезници морају подносити пријаву до 30. априла, а плаћање се врши квартално. Такса се примењује на правна лица, предузетнике и огранке страних правних лица који

обављају активности са утицајем на животну средину, а адреса обрачуна је у складу са степеном утицаја и величином обвезника.

Поред еколошке таксе, у складу са еволуцијом нормативног оквира, законом и подзаконским актима је дефинисан акцизни режим опорезивања електричне енергије, у склопу Закона о акцизама. Обвезник акцизе на електричну енергију мора њено плаћање исказати у пореској пријави, а плаћање се врши у року од 15 дана након истека пореског периода (чл. 40м). Правила за обрачун и могућа ослобођења (на пример за обновљиве изворе енергије (ОИЕ) или прогресивне тарифе) прописује надлежно министарство (чл. 40п).

Ове две компоненте, системско уређење накнада и ефикасан акцизни режим, имају директан утицај на подстицај обновљивих извора енергије. Са једне стране, фирме које користе јавна добра (као што су вода, путеви или комуналне инфраструктуре) имају правну јасноћу и праведније услове. Са друге стране, акциза на електричну енергију обезбеђује финансијске стимулације и напоре да се подстиче производња зелене енергије. То отвара могућност програма који омогућавају тромесечне или сезонске тарифе, рефундацију акциза за производњу из ОИЕ, и друге механизме који економски фаворизују еколошки одговорну производњу (Димитријевић, 2012: 230-240).

Као резултат, развија се концепт „озелењавања“ пореског система, где кроз нормативни оквир држава подржава фирме да се преоријентишу на обновљиве изворе енергије и еколошке иновације, уместо да само уводи високе казне за загађивање. Таква законска снага, и подстицајна њена примена, пружа основу за стратегије које развијене земље већ деценијама примењују, док транзиционе земље попут Србије тек проналазе административни и законски простор за суштинске еколошке реформе (Димитријевић, 2012: 230-240).

5. ЗАКЉУЧАК

Пореско-иновациона политика зелених технологија у Републици Србији представља важан корак ка одрживом развоју и зеленој економији, али још увек није достигла пуни потенцијал. Постојећи стратешки документи и институционална подршка постављају добар оквир, али је неопходно јаче повезивање пореских подстицаја, иновационог екосистема и приватног сектора. Главне препреке остају бирократске процедуре, ограничена финансијска средства и недовољна информисаност привредних субјеката. Додатним пореским олакшицама, поједностављивањем административних поступака и усклађивањем са европским климатским и фискалним стандардима, Србија би могла значајно убрзати зелену транзицију и подићи конкурентност своје привреде у оквиру глобалног тржишта зелених технологија.

ЛИТЕРАТУРА

Geels FW. (2004). From sectoral systems of innovation to socio-technical systems: insights about dynamics and change from sociology and institutional theory. *Res Policy*. 2004;33:911;

Gibbs D, O'Neill K. (2017). Future green economies and regional development: a research agenda. *Reg Stud*. 2017;51(1):169;

Ejdemo T, Söderholm P. (2015). Wind power, regional development and benefit-sharing: the case of northern Sweden. *Renew Sust Energ Rev*. 2015; 47:476–485;

Дамјановић, Д., Петровић, Г. (2023). Интелектуална својина као основ развоја дигиталне економије, Зборник радова Правног факултета Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици;

Димитријевић, М. (2012). Порески подстицаји у функцији заштите животне средине, Зборник радова: Екологија и право, Београд;

Извештај о стратешкој процени утицаја на животну средину Стратегије заштите животне средине – Зелена Агенда за Републику Србију за период 2024 – 2033. године, Београд, август 2024;

Обреновић, С. (2022). Заштита енергетски угрожених потрошача кроз увођење категорије енергетског сиромаштва, Зборник радова Правног факултета Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици;

Стратегија заштите животне средине – Зелена Агенда за Републику Србију за период 2024 – 2033. године, нацрт, Београд, септембар 2024

Harford T. *Fifty things that made the modern economy*. London: Little, Brown; 2017;

Закон о накнадама за коришћење јавних добара („Службени гласник РС“, бр. 95/2018, 49/2019 и 92/2023);

Закон о порезу на добит правних лица ("Службени. гласник РС", бр. 25/2001, 80/2002, 80/2002 - др. закон, 43/2003, 84/2004, 18/2010, 101/2011, 119/2012, 47/2013, 108/2013, 68/2014 - др. закон, 142/2014, 91/2015 - аутентично тумачење, 112/2015, 113/2017, 95/2018, 86/2019, 153/2020, 118/2021 и 94/2024).

Petar TRAJKOVIC

Teaching Associate, Faculty of Law, University of Priština, in Kosovska Mitrovica, Republic of Serbia, petar.trajkovic@pr.ac.rs, ORCID: 0009-0004-6761-8128.

TAX AND INNOVATION POLICY OF GREEN TECHNOLOGIES IN THE CONTEMPORARY SYSTEM OF THE REPUBLIC OF SERBIA

Summary

The author of this paper examines the tax and innovation policy for green technologies within the modern system of the Republic of Serbia, as part of a broader strategy for transitioning to sustainable development and a green economy. Through tax incentives, research and development support, and subsidies for innovative projects, the state seeks to encourage investments in green technologies, energy efficiency, and renewable energy sources. Key documents such as the Smart Specialization Strategy, the Integrated National Energy and Climate Plan, and the Green Agenda for the Western Balkans provide the strategic framework for this policy. There are various tax incentives, including benefits for startups and companies investing in research and development, but their implementation remains limited. The innovation ecosystem, supported by the Innovation Fund and science and technology parks, is increasingly incorporating projects in the field of green transition. However, obstacles such as bureaucracy, insufficient awareness, and limited financial capacity slow down broader implementation. To improve green technology policy, it is recommended to introduce additional tax incentives, enhance coordination between the public and private sectors, and align with EU climate and fiscal standards. Overall, while there have been positive developments, Serbia's tax and innovation policy in the area of green technologies requires further modernization, greater efficiency, and a more strategic approach.

Key words: tax policy, innovation, green technologies, circular economy, energy efficiency.